

Begge dele er i høj grad opfyldt med denne vægtige publikation.

Henrik Fode

Hans Kryger Larsen: *Merkantilismen i dansk historievitenskaber 1890-1940. En historiografisk undersøgelse af Albert Olsens forfatterskab og hans placering i forskersamfundet.* (Københavns Universitet, Institut for Økonomisk Historie, publikation nr. 19. Akademisk Forlag, 1983). 152 s.

Hans Kryger Larsen har tidligere fået udgivet sit historiografiske speciale »Erik Arup – en historiografisk undersøgelse af Arups videnskabs- og historiesyn 1903-1916« (Odense 1976), og i denne bog har han videreført sine studier i dansk historievitenskaber udvikling i dette århundredes første halvdel. Som titlen og undertitlen angiver, har undersøgelsen et tredobbelt sigte. For det første har den et »begrebs- eller doktrinhistorisk aspekt«, nemlig synet på hvad »merkantilisme« var for en størrelse blandt danske historikere (og økonomer) – anskuet inden for en international teorihistorisk ramme, hvor især Sombart spiller en rolle. For det andet er der et »udviklingshistorisk aspekt«, hvor Albert Olsen og hans forfatterskab sættes i sammenhæng med dansk historievitenskaber traditionsudvikling. Og for det tredje endelig er der et »socialhistorisk aspekt« vedrørende det historievitenskabelige miljø, forskersamfundet og dets forhold til det omgivende samfund og til videnskabelige præmisser m.v. Mig forekommer undertitlen i grunden at være mere dækkende end hovedtitlen, men det er klart nok, at merkantilismen er et helt centralt emne i Albert Olsens produktion, og Kryger Larsen begrundet i øvrigt merkantilismesyntets

væsentlighed »ud fra den opfattelse, at merkantilismen som historisk fænomen indtog en fremtrædende stilling i tidens ideologiske afklaring, som man ser det i debatten om protektionisme kontra frihandel i den ekspanderende industrielle verden udenfor England, og som man ser det i diskussionen om den interne nationaløkonomiske ordening, som J. M. Keynes ansporede til i periodens slutning« (s. 11). Også spørgsmål som social velfærd og statsindgreb i økonomien kommer ind i denne diskussion (jf. s. 141).

Kryger Larsen diskuterer både indledningsvis og senere forskellige strategier for historiografisk forskning, som de er brugt i den danske debat i de senere år, ikke mindst den forskningsstrategi, J. H. Tiemroth har udkastet. Han er generelt enig i det synspunkt, at der består en sammenhæng mellem videnskaberens interne udvikling og dens eksterne forhold til omverdenen, men i stedet for en »paradigme«-inspireret tilgang har han valgt et Habermas-inspireret udgangspunkt, som for forskellige kategorier af forskningsprocesser ser en »speciel sammenhæng mellem logisk-metodiske regler og en erkendelsesledende interesse. Med andre ord, at der består en bestemt artsspecifik sammenhæng mellem betydningen af de krav, der inden for videnskaberne stilles for at udsagn om sagforhold er gyldige (videnskabelige) og selve forskningens intention og sigte« (s. 13). For historie er der tale om – og det har også gyldighed for periodens danske historievitenskaber, mener Kryger Larsen – at de metodiske regler forener forståelse og anvendelse, og »at den historiske forskning åbner for erkendelsen under den ledende interesse i at skabe en mulig handlingsorienteret konsensus – i kraft af en opretholdt og udvidet selvforståelse«. Historievitenskaberne er ikke som ratio-

nel proces »organiseret med henblik på at være handlingsorienterende, men derimod på at være traditionsformidlende« (s. 14, jf. 65).

Men i øvrigt synes jeg ikke, at erkendelsesinteressebegrebet og dets anvendelse på Albert Olsen bliver alt for klar eller i øvrigt erkendelsesudvidende med hensyn til spørgsmålet om forholdet mellem videnskabelighed og fagets betydning eller »nytte«. Albert Olsens »erkendelsesinteresse« forbliver udflydende. Vil han eller vil han ikke, direkte eller indirekte, bruge merkantilisme-opfattelsen politisk, som forståelsesbaggrund for en bestemt økonomisk og social politik? Det forekommer mig, at Kryger Larsen antyder dette, men han er ikke meget for at gå videre end til antydningen. Vel også fordi de videnskabelige normer, som også Olsen hyldede, nærmest forbød en sådan sammenkobling af »objektiv« videnskab og »subjektiv« politik.

Undersøgelsen fremdrager som sagt en række synspunkter på merkantilismen, fra J. A. Fridericia og frem. Fremstillingen forekommer mig i øvrigt ret vanskelig tilgængelig, sprogligt unødigt tung og nogle steder også lidt for indforstået i argumentationen – der er således nogle »som bekendt«-steder, der i høj grad er for specialister. Afhandlingen er i mine øjne stærkest – og lettest tilgængelig – i beskrivelsen af Albert Olsens forhold til forskersamfundet, mere end i fremstillingen af de forskellige merkantilismeopfattelser, selv om tingene selvfølgelig hænger sammen.

Det er en hovedtese, at Olsen i sin opfattelse oprindeligt knyttede sig til Arups, men at han i slutningen af 1920'erne reviderer sine synspunkter, og at denne revision for så vidt blev skoledannende. Kort sagt fokuserede han ret eksklusivt på staten og statens

rolle i den økonomiske vækst, og så dermed med langt blidere øjne på merkantilismen end det tidligere (ud fra liberalistiske synspunkter) havde været almindeligt. Revisionen sættes i sammenhæng dels med intellektuelle påvirkninger (her spiller Sombart en central rolle), dels med de erfaringer, Olsen som politisk-økonomisk medarbejder ved »Socialdemokraten« havde gjort, og dels også med Socialdemokratiets almindelige idéudvikling. Kryger Larsen fremhæver i sin konklusion i øvrigt »Albert Olsens forbindelse til en økonomisk evolutionsfilosofi forbundet med en metodisk pragmatisme, hvad der placerer ham langt klarere indenfor fremskridtsparadigmet i dansk historiografi. Overfor dette (overfor Arup) markerede han sig dog især ved den stærkere understregning af forholdet mellem kapital og arbejde som det der aftegner udviklingen, hvad der netop overfor Arups mere politisk farvede fremskridtsforestilling gav hans forfatterskab et klarere progressivt og optimistisk præg« (s. 121-22).

Der er i Kryger Larsens bog mange aspekter og ansatser, som det vil føre for vidt at komme ind på her. For undertegnede har det ikke mindst været af stor interesse at se, hvordan han i kraft af sine mere indgående analyser har uddybet, nuanceret og modificeret nogle af de ret håndfaste formuleringer vedrørende dansk historievitenskaben, som jeg fremsatte i »Den radikale historikertradition« (1981). Visse synspunkter kan dog vel diskuteres, f.eks. er jeg ikke enig i opfattelsen af Fridericias statssyn som stærkt statsidealistisk inficeret. Ligeledes finder jeg hans opfattelse af stridighederne mellem historikerne i 1930'erne, der kulminerede ved retten i Helsingør, en drøftelse værd: var det virkelig et internt slagsmål mellem historikere med *samme* videnskabssyn: »Det var en prøvesag for

et bestemt videnskabssyn, der var blevet såret fundamentalt under de foregående års metodiske kamp mellem Arup og hans kritikere. Netop som to sider af samme sag drejede det sig om den interne integritet, historievidenskabens integritet og renommé overfor og i offentligheden ... De stridende parter trak i denne sag i samme retning – måske også under indtryk af det skærpede ideologiske klima« (s. 131). Eller som det hedder i det udmærkede korte engelske resumé: »... in retrospect it rather appears as a last and common fight for an academic non-committal and for a sustained social prestige to the historians and their work« (s. 144). Kryger Larsen har nok ret i, at sagen i høj grad drejede sig om dette, men hvis det kun var det, koges slagsmålet nærmest ned til personligt fjendskab, og var det trods alt ikke noget mere?

Hans Kryger Larsens afhandling er et interessant arbejde, der dog nok henvender sig for meget til specialister. Men læsere med interesse for fagets historie kan også have udbytte af bogen.

Jens Chr. Manniche

Gunhild Agger, Ib Bondebjerg, Anker Gemzøe, Inger-Lise Hjordt-Vetlesen, Hans Jørn Nielsen, Anne Birgitte Richard: *Dansk litteraturhistorie 7. Demokrati og kulturkamp 1901-45*. (Gyldendal, 1984).

Ejnar Thomsen, den folkekære Vilh. Andersens efterfølger som professor i nordisk litteratur i København, sagde engang om de danskstuderende der havde historie som hovedfag – jeg var en sådan – at de forsynede deres besvarelser med lange sociologiske indledninger. Det var ment som lidt af et hjertesuk, for på den ene side vilde

han da ikke benægte at det var relevant at se litteraturen på baggrund af det samfund hvori den var blevet til, mens han på den anden side nok syntes at der kunde blive for lidt tid og plads til det som det især kom ham an på.

Siden Vilh. Andersens og Hans Brix' dage har litteraturforskningen bevæget sig gennem såre forskellige faser. I årtierne efter krigen blev vægten lagt på forståelsen af det enkelte værk og det enkelte forfatterskab som en idémessig og kunstnerisk helhed *sui generis*, dets struktur og dets specifikke karakteristika; man interesserede sig f.eks. meget for det indbyrdes forhold mellem substantiver, adjektiver og verber.

Senere, under indflydelse af de neo-marxistiske strømninger fra sidste halvdel af 60'erne, blev interessen for det strukturelle og det stilistiske skubbet i baggrunden til fordel for energiske og til tider monomane bestræbelser på at anskue litteraturen i klassekampslens, at gøre litteraturhistorien »samfundsrelevant«. Litteraturforskning skulde være samfundsvidenskab – hvad den i en vis forstand altid vil være – og, i god overensstemmelse med Marx, politisk praksis fuldt så vel som teori. Mest opsigtsvækkende var det at man lagde stor vægt på studiet af triviallitteraturen – *Anders And* var det eksempel som især faldt offentligheden i øjnene – i sammenligning med hvad der nedladende blev kaldt finlitteratur, en af tidens mange fordummende modegløser.

Det lader sig ikke nægte at slige ambitioner af samfundsvidenskabernes folk blev betragtet med megen skepsis. Evnede disse humanistiske fremmedarbejdere at leve op til de mål de satte sig: at forstå de litterære frembringelser som udtryk for og led i et komplekst samfund, eller vilde deres med-